

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 5, 2013

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 351.013: 330.341.1

Ж. Д. Анпілогова,
к. е. н., докторант Академії муніципального управління

МЕТОДИ ОЦІНКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Zhanna D. Anpilogova,
Ph.D., Ph.D. Academy of Municipal Management

METHODS OF THE ESTIMATION OF STATE REGULATION OF MODERNISATION PROCESSES IN THE INDUSTRIAL COMPLEX

Жанна Д. Анпілогова,
к. э. н., докторант Академии муниципального управления

МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МОДЕРНИЗАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В ПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ

У статті узагальнено основні сучасні тенденції щодо модернізації промислового комплексу України, виявлено проблеми вибору напрямів і оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі та запропонована авторська методика оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловості України.

In article the basic modern lines concerning modernization of an industrial complex of Ukraine are generalized, problems of a choice of directions and a state regulation estimation of modernization processes in an industrial complex are revealed and the author's technique an estimation of state regulation by modernization processes is offered.

В статье обобщены основные современные тенденции относительно модернизации промышленного комплекса Украины, выявлены проблемы выбора направлений и оценки государственного регулирования модернизационными процессами в промышленном комплексе и предложена авторская методика оценки государственного регулирования модернизационными процессами.

Ключові слова: державне регулювання, промисловий комплекс, промисловий розвиток, модернізація, модернізаційний процес.

Keywords: state regulation, an industrial complex, industrial development, modernization, process of modernization.

Ключевые слова: государственное регулирование, промышленный комплекс, промышленное развитие, модернизация, модернизационный процесс.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливою проблемою реалізації концепції стійкого розвитку є розробка показників, які характеризують досягнення стабільності на різних рівнях. Нині розробкою показників займаються як авторитетні міжнародні організації (ООН, Всесвітній банк) і інститути, так і окремі вчені й фахівці. До теперішнього часу запропонований великий список показників, що характеризують стабільний розвиток. Але незважаючи на це, ще не визначено загальноприйнятні у світовій практиці показники стабільності, внаслідок складності розрахунків, браку інформації, організаційних, методологічних проблем, пов'язаних зі складністю переведення екологічних даних у вартісні. Більшість різних індикаторів безупинно поповнюються та уточнюються. Це створює певні труднощі для розрахунків. Тому основним завданням державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі є розробка адекватних показників стійкого розвитку.

Аналіз стану розробленості наукової проблеми. Про актуальність проблеми розвитку промисловості як пріоритету державної політики свідчать численні теоретичні дослідження й узагальнення як вітчизняних учених, зокрема, таких як: Алімов О., Амоша О., Гаман М., Гальчинський А., Горник В., Гесць В., Корецький М., Мунтян В., Пасхавер Б., Пахомов Ю., Пашенко Ю.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз існуючих методик оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі, визначення основних проблемних питань відносно існуючих методик та розробка авторської методики оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі, яка будуватиметься на основі оцінки виробничого потенціалу промислових підприємств.

Вклад основного матеріалу дослідження. Модернізація промислових підприємств, заснована на впровадженні інноваційних розробок, збільшенні частки зробленої інноваційної продукції та повинна здійснюватися на підприємствах як приватних так і державних форми власності.

Поряд з вільною конкуренцією, що є одним з основних стимулів економічного розвитку, у тому числі й у процесі модернізації економіки, не можна повністю відмовлятися й від державного регулювання. Так на підприємствах промислового комплексу державне регулювання може здійснюватися:

1) через можливість прийняття рішень по впровадженню інноваційних технологій,

2) через розміщення державного замовлення, при проведенні тендерів, щоб уникнути нецільової витрати коштів державного бюджету.

Отже, нині актуальним питанням постає удосконалення методів оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловості.

Державна промислова політика припускає формування стратегії модернізації, яка заснована виборі оптимальних управлінських рішень кожного конкретного промислового підприємства. Складність вибору ефективного рішення, яке пов'язане з модернізацією промисловості, полягає у багатоплановості впливу такого рішення на всі сфери подальшої діяльності промислового комплексу. Варто виділити основні тенденції, що характеризують сучасний стан у сфері розвитку науково-методологічних аспектів модернізації промислового комплексу України.

1. Новизна проблеми модернізації підприємств і розвитку інноваційної діяльності в Україні, сформульована органами державної влади лише в останні роки.

У щорічному Посланні Президента України В.Ф. Януковича Верховній Раді України і у Державній програмі активізації розвитку економіки України, знову підтверджено, що за основу майбутнього розвитку України прийнята модель інноваційного соціально-орієнтованого розвитку [5]. Ця модель припускає перехід від моделі економічного зростання, яка заснована на експорті паливно-сировинних ресурсів, до інноваційної моделі, що заснована на більш повному використанні таких факторів виробництва як людський і інноваційний потенціали, з метою підвищення конкурентоспроможності економіки. Дії держави в економіці передбачено базувати на концепції чотирьох «І» - інститути, інвестиції, інфраструктура, інновації.

Основними напрямками державної політики в даній сфері є:

- затвердження пріоритетних напрямів модернізації вітчизняної економіки, створення комісії по модернізації;
- затвердження переліку критичних технологій України та пріоритетних напрямів розвитку науки, технологій і техніки;
- удосконалення законодавчої бази, яка регулює інноваційну діяльність;
- розвиток системи інформаційного забезпечення, системи сертифікації, підготовки кваліфікованих кадрів;
- розвиток інфраструктури інноваційного процесу, у тому числі інноваційний розвиток підприємств і підприємств малого бізнесу та надання їм державної підтримки;

- зміцнення позицій держави на світових ринках товарів і послуг;
- збільшення відсотка продукції високого ступеня переробки в загальному обсязі виробленої продукції;
- підвищення ефективності використання ресурсів, зниження витрат за рахунок програм по ресурсозбереженню [1].

Однак більшість заходів, які вживаються, не завжди й не в повному обсязі реалізуються, а якщо й використовуються, то недостатньо ефективно через відсутність системності й чіткості законодавчого державного регулювання інноваційної діяльності й належної виконавської дисципліни. Сьогодні, внаслідок цілового ряду обставин, з'явився новий фактор ризику для інноваційного розвитку – наслідок фінансово-економічної кризи. У ряді випадків цей фактор використовується як аргумент необхідності вповільнення процесів впровадження нових правових, організаційних і фінансових механізмів інноваційного розвитку. Навпаки, економічна криза 2008 р. стала черговим нагадуванням безальтернативного та швидкого переходу України на інноваційний шлях розвитку. Діюча у цей час нормативно-правова база інноваційної діяльності регулює лише її окремі аспекти. Теж саме відноситься і до організаційних, економічних і фінансових заходів для її створення. Необхідно приступити до форсованого завершення розробки комплексу сучасних правових, організаційних, економічних і фінансових видів регулювання й одночасно механізмів розвитку інноваційної системи в Україні. Тобто повинна бути створена повноцінна законодавча база формування й функціонування національної інноваційної системи, у якій чітко визначені цілі й завдання держави, роль і місце кожного із провідних суб'єктів інноваційної діяльності (науки, освіти, виробництва й бізнесу).

2. Оцінка ефективності розвитку інноваційної сфери економічних систем у вітчизняній і закордонній літературі.

Слід зазначити, що вчені так і не прийшли до єдиної думки з приводу періоду підвищення інноваційної активності, залежності її рівня від підйомів і спадів економіки в цілому. Одні вважали, що пік інноваційної активності доводиться на період депресії, інші - на період економічного підйому [7].

У рамках інноваційної теорії розробляються й практичні рекомендації щодо подолання економічної депресії. Найбільш надійними засобами, з погляду розглянутої концепції, є масове здійснення базисних інновацій. Засоби для цього можуть бути різними: пасивне очікування закінчення депресії, штучне стимулювання інновацій, здійснення інституціональних змін з метою не лише прискорити вихід із кризи, але й не допустити поглиблення кризи, надати економіці можливість застосовувати стимулюючу роль депресії для активізації інноваційної діяльності.

Вченими найчастіше пропонується оцінювати ефективність інноваційної діяльності тільки експертним шляхом або застосовувати для оцінки інноваційної діяльності введені комплексні показники, які прямо не відносяться до інноваційної сфери. Так, наприклад, Р.А. Фатхутдінов пропонує обрати інтегральний показник, в основі якого є конкурентоспроможність економічної системи, продукція, яка випускається. За даним показником робиться висновок про ефективність інноваційної діяльності [9].

Г.Д. Ковальов пропонує обрати за основу комплексного показника ефективності відношення економічного результату до величини витрат. Однак застосування такого методу також обмежене тим, що при різних комбінаціях чисельника й знаменника результат може бути однаковим. Інші вчені пропонують оцінювати інноваційну діяльність за допомогою побудови комплексного показника, який, однак, не враховує всі можливі фактори, які впливають на ефективність інноваційної діяльності [4].

Таким чином, можна сказати, що запропоновані методики оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловості реалізуються відповідно до основного принципу однокритеріального вибору, коли досліджуваний об'єкт описується єдиним показником ефективності. Показник ефективності може являти собою прибуток підприємств, рентабельність, фінансову стабільність.

Однак однокритеріальний вибір знаходить застосування в ситуації “за інших рівних умов”, тобто у випадках, коли порівнювані альтернативи відрізняються за єдиним показником ефективності. Дана умова в багатьох випадках, у тому числі й при оцінці ефективності інноваційної діяльності економічних систем, не виконується. Для всебічної й об'єктивної оцінки державного регулювання модернізаційними процесами розвитку промисловості потрібно враховувати й економічні, і технічні, і екологічні, і соціальні показники, значення яких змінилися внаслідок впровадження будь-яких інноваційних технологій.

Доводиться враховувати протиріччя як між показниками, що відносяться до різних груп, так і між показниками, що належать до однієї групи. При цьому вибір найбільш кращих рішень ускладнюється ще й тому, що оптимальні рішення за кожним критерієм, як правило, не збігаються. Отже, потрібен пошук компромісних рішень з урахуванням всієї сукупності показників різних груп.

Слід зазначити, що в цей час при оцінці ефективності промислових об'єктів у багатьох випадках знаходить застосування однокритеріального підходу. При такому підході за основний критерій ефективності прийнятих рішень береться критерій зростання вартості підприємств.

Найчастіше застосовуються наступні фінансові показники ефективності інноваційної діяльності:

- комерційна ефективність, що враховує фінансові наслідки реалізації сукупності інноваційних проектів для його безпосередніх учасників. При цьому вимірником ефекту виступає реальний грошовий потік.
- бюджетна ефективність, що відображає фінансові наслідки здійснення підприємствами інноваційної діяльності для державного, регіонального й місцевого бюджетів.

- національна економічна ефективність, що враховує витрати й результати, пов'язані з реалізацією проекту, що виходять за межі прямих фінансових інтересів його учасників [4].

В результаті аналізу існуючих підходів до вирішення проблеми оцінки державного регулювання інноваційної діяльності промислових підприємств, з'ясувалося, що, як правило, розглянуті методики являють собою рекомендації лише за вирішення окремих питань, які пов'язані з ефективністю інноваційної діяльності, і не враховують багатогранності впливу рівня активності в інноваційній сфері на розвиток як приватних економічних систем, так і країни в цілому.

3. Особливості інноваційного розвитку промислових підприємств.

У цей час ефективність діяльності промислових підприємств оцінюють за показниками платоспроможності й поточної ліквідності. Безумовно, що використання лише перерахованих критеріїв для оцінки державного регулювання інноваційної діяльності промислових підприємств є, на наш погляд, недостатнім. Як напрям вирішення проблеми варто розглядати можливості розширення меж економічних показників і формування показників, що враховують інноваційний розвиток промислових підприємств [3].

Промислові підприємства, незважаючи на те, що являють собою особливу категорію учасників економічної діяльності, є комерційними організаціями, тобто однією з цілей яких є одержання максимального прибутку. До показників, що характеризують економічний ефект комерційного підприємства від здійснення інноваційної діяльності можна віднести коефіцієнти рентабельності, платоспроможності, ліквідності, фінансової стабільності.

Також ефективність діяльності промислових підприємств, у тому числі й інноваційної, особливо важлива для держави. По-перше, промислові підприємства, як ми вже відзначали, є джерелом надходжень коштів у бюджетні й позабюджетні фонди; по-друге, випускають таку унікальну продукцію, що забезпечує

конкурентоспроможність країни на світовій арені; по-третє, промислові підприємства можуть бути “провідниками” політики держави, у тому числі й по формуванню й становленню наукомістких виробництв з високим ступенем переробки.

Промислові підприємства найчастіше є не лише користувачами, але й безпосередньо розроблювачами інноваційних товарів і новітніх технологій. Подібні розробки (готова продукція, патенти, ліцензії) можуть бути використані іншими суб'єктами економічної діяльності (підприємствами, організаціями, установами) для досягнення власних оперативних і довгострокових цілей. Крім того, подібна практика підвищує загальний рівень інноваційного розвитку регіону, країни в цілому. У цьому і полягає технологічний ефект від інноваційної діяльності промислового підприємства.

4. Недостатність статистичних даних.

Основним негативним аспектом системи забезпечення інформацією про розвиток інноваційної сфери є відсутність інших джерел, крім статистичних спостережень державних органів статистики. Але форма № 1-інновація не дає повного уявлення про інноваційну діяльність підприємств, тому що, по-перше, відсутнє чітке визначення понять, що визначають механізми й результати інноваційної діяльності; по-друге, відсутні методологічні механізми щодо оцінки ефективності фінансування інноваційної діяльності; по-третє, не враховуються якісні характеристики показників інноваційного розвитку типу “гірше – краще”.

Отже, основними проблемами вибору напрямів і оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі пов'язані з особливостями інноваційного процесу й полягають у наступному:

1. Недостатня розробка сфери наукових досліджень, пов'язаних з оцінкою напрямів модернізації, що забезпечують підвищення ефективності діяльності промислових підприємств.

2. Недосконала законодавча й інформаційна база.

3. Оскільки ефект від реалізації процесів модернізації багатогранний і торкається не лише фінансових аспектів, але може мати й соціальні, екологічні й інші наслідки, тому для всебічної оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі необхідно враховувати не лише кількісні, але і якісні показники.

4. Існують ситуації наявності суперечливих критеріїв оцінки державного регулювання, коли поліпшення будь-якого з критеріїв приводить до погіршення інших. Тому визначення найбільш кращих альтернатив повинне здійснюватися на основі багатокритеріального вибору.

5. Необхідність розробки компромісних схем модернізації, адже у процесі здійснення проектів у ролі зацікавлених осіб можуть виступати кілька учасників (акціонери, інвестори, державні органи) інтереси яких, можливо, не будуть збігатися.

6. Багато проектів модернізації розраховані на перспективу, тому мають тривалий строк окупності. Період, у межах якого здійснюються витрати на реалізацію проекту й забезпечуються доходи, обумовлені комерціалізацією інновацій, займає значний проміжок часу.

7. Інноваційна діяльність і модернізація промислового комплексу характеризується постійною мінливістю зовнішнього середовища внаслідок появи нових технологій, товарів, послуг на ринку. Це змушує швидко реагувати на зміни ззовні шляхом розробки нових або модернізацією реалізованих інноваційних проектів.

Таким чином, нерозв'язаність ряду вище визначених теоретичних і практичних проблем у сфері державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі вимагають удосконалення методології оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі; визначення здатності підприємств до модернізації, що дозволяє врахувати перераховані вище умови. Отже, необхідно вирішити наступні завдання:

- розробити й обґрунтувати систему показників, які дозволяють провести оцінку державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі на основі визначення і оцінки виробничого потенціалу промислових підприємств;

- розробити методіку розрахунку комплексу взаємодоповнюючих показників, яка дозволяє в чисельному форматі оцінити рівень виробничого потенціалу промислових підприємств для обґрунтування можливих стратегій проведення модернізації виробництва на підприємстві;

- виявити й функціонально обґрунтувати дію механізму що дозволяє використовувати внутрішні фінансові резерви промислових підприємств для організації вкладень інвестиційних ресурсів у напрями, які пов'язані з модернізацією виробництва.

Насамперед, при розробці методіки визначення напрямів модернізації підприємств, необхідно враховувати економічні, технічні, соціальні, екологічні результати. До економічних результатів можна віднести зростання доходу, зниження витрат на експлуатацію, можливу економію матеріальних коштів. Технічний результат виражається, наприклад, у підвищенні продуктивності, підвищенні якості й технічного рівня виробленої продукції. Зниження безробіття й підвищення доходу працівників підприємства відноситься до соціального ефекту від реалізації проекту модернізації. Зниження викидів в атмосферу, поліпшення стану водного середовища - це екологічні результати. Кількість наукових розробок, патентів - інноваційна складова корисного результату.

Також для аналізу ефективності необхідно оцінити й витрати. Крім того, варто врахувати й обмеженість різних видів ресурсів, які необхідні для ведення інноваційної діяльності, таких як енергетичні, інтелектуальні, інформаційні. Таким чином, при оцінці державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі необхідний комплексний багатокритеріальний аналіз економічних, технічних, екологічних, соціальних, інноваційних факторів.

Стабільність функціонування промислових підприємств характеризується системою показників, які відображають наявність і ефективність використання капітальних, фінансових, людських, матеріальних, енергетичних, а також інформаційних ресурсів. Кожний з названих видів ресурсів безпосередньо впливає на стабільність стану промислових підприємств.

Враховуючи все вище перелічене, нами запропонована методіка оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі на основі оцінки виробничого потенціалу промислових підприємств із застосуванням системи показників та розробки нормативних значень показників.

Відповідно до запропонованої методіки для оцінки виробничого потенціалу промислових підприємств необхідно визначити значення системи показників за наступними компонентами:

1. кадровий компонент виробничого потенціалу;
2. технологічний компонент виробничого потенціалу;
3. науково-технічний компонент виробничого потенціалу;
4. організаційно-управлінський компонент виробничого потенціалу.

Значення показників промислових підприємств по зазначеним вище групам порівнюють з нормативними для розробки і прийняття рішень по визначенню напрямів удосконалення й розвитку промислового комплексу України.

Запропонований підхід до оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі на основі визначення й оцінки виробничого потенціалу дозволяє провести оцінку виробничого потенціалу промислових підприємств. Механізм комплексного підходу до оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі наведена на рис. 1.

Рис. 1. Механізм комплексного підходу до оцінки державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі

Висновки. Використовуючи розроблений комплекс показників як основи для аналізу проектів модернізації в перспективі можна надати прогноз стану промислового комплексу з погляду реалізації його виробничого потенціалу, шляхом порівняння прогнозних показників з нормативними.

Література

1. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О.І. Амоша // Економіст. – 2005. – №6. – С. 28-33
2. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
3. Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку / [за ред. Ю.М. Бажала]. – К.: Ін-т прогнозування НАНУ, 2002. – 320с.
4. Ковалев А.І. Аналіз фінансового состояния підприємств / А.І. Ковалев, В.П. Привалов. - М: Центр економіки и маркетинга, 2001 - С. 256.
5. Постанова КМУ «Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки» № 187 від 27.02.2013р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-п>
6. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку/ [Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М., Галиця І.О. та ін.]. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. – 408с.
7. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи: Монографія / [Н.В. Тарасова, Л.П. Клименко, В.М. Ємельянов та ін.]. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – 320с.
8. Технологічна модернізація промисловості України / За ред. Л.І. Федулової; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2008. – 472 с.
9. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации. Учебник/ Р.А. Фатхутдинов. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 544с.
10. Федулова Л.І, Технологічний розвиток промисловості економіка України/ Л.І. Федулова. – К.: Інститут економіки та прогнозування, 2006. – 627с.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"